

Bezoek aan Java Hill: een speurtocht naar de Afrikanen van het KNIL

Tekst en foto's *Ineke van Kessel*

Als ik aan de rand van Elmina uit de bus stap, heb ik niet veel meer dan een briefje met twee namen. Bart Ulzen, oud-Java-strijder, in 1880 als koster in dienst getreden bij de rooms-katholieke parochie van Elmina. En Jan Wit, zoon van Kwaku Fetty en Ekua Esson, geboren in 1848 in Accra, in 1868 in Elmina in dienst getreden van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger en na afloop van een twaalfjarig contract gerepatrieerd naar de Goudkust (het huidige Ghana), waar hij op 12 september 1880 werd ontscheept. Ik ben op zoek naar afstammelingen van Afrikaanse soldaten die na hun diensttijd kozen voor terugkeer naar Afrika.

In de negentiende eeuw heeft Nederland zo'n drieduizend West-Afrikaanse soldaten gerekruteerd voor het KNIL. Na afloop van hun contract hadden ze de keus tussen repatriëring of bijtekenen. De soldaten die een nieuw contract aangingen, werden de stamvaders van een kleine, maar hechte gemeenschap Indo-Afrikanen. Met hun

inheemse vrouwen woonden ze bij Poerworedjo in een 'Afrikaanse kamp' op Midden-Java, waar ze al spoedig bekend stonden als 'Belanda Hitam'. Militaire dienst bij het KNIL werd een familietraditie, die overging van vader op zoon, tot aan de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië. De meeste afstammelingen kozen toen voor repatriëring naar

Kasteel St George. Hiervandaan vertrokken de soldaten naar Java.

Nederland, waar de onderlinge contacten levendig zijn gebleven, onder meer dankzij een tweejaarlijkse reünie.

Java Hill

Maar hoe is het verder gegaan met de ex-soldaten die in de vorige eeuw kozen voor terugkeer naar Afrika? Ik weet niet eens of ze na terugkeer de hun toebedeelde Nederlandse namen zijn blijven gebruiken. De meesten vestigden zich in Elmina, waar hun legerpensioenen werden uitbetaald in het kasteel van St George d'Elmina, het hoofdkwartier van de Nederlandsche Bezittingen ter Kuste van Guinea. De heuvel waar ze hun huizen bouwden, staat nog steeds bekend als Java Hill.

Het lijkt een speld in de hooiberg, maar binnen een uur ben ik volop 'in business'. Ik ben te vroeg uit de bus gestapt, en loop bovendien de verkeerde kant op. Zodoende ontmoet ik een jongen in schooluniform, die zich voortvarend ontfermt over mij en mijn koffer. Ernest Boham levert mij af bij het Oyster Beach Hotel en besluit dan dat ik nu kennis moet maken met zijn moeder. Ik ken geen mens in Elmina, dus alle nieuwe kennissen zijn meegenomen. 'O, maar dan moeten we naar mijn oom', besluit moeder Georgina na het

Het familiehuys van Jan Wit op Java Hill, Elmina.

e soldaten

Java Hill, Elmina.

Zicht op kasteel St. George, vanaf fort St. Jago in Elmina.

aanhoren van mijn reisdoel. Oom Anthony, aan de overkant van de weg, is de gepensioneerde *senior postmaster* van Elmina en kent dus iedereen in het stadje. De familie Ulzen? Maar natuurlijk, dat is een bekende familie die veel intellectuelen heeft voortgebracht. Wit? Zeker, dat is ook een heel bekende familie, en ook Esson en Fetty zijn veelvoorkomende namen. Zijn eigen grootmoeder sprak nog Nederlands,

omdat ze handel dreef met de mensen van Kasteel St. George. En ze zong en danste op Hollandse liedjes, samen met Nederlandse nonnen. Oom Anthony pakt sierlijk zijn broekspijp alsof het de zoom van een rok is, danst en zingt: 'Solange, Solange, boem-boem'.

Op zoek naar hoogbejaarden

Nadat hij nadere instructies heeft gegeven, ga ik met Georgina en Ernest in de avondschemering op zoek naar de families op Java Hill. Rondlopend tussen vervallen huizen en heren der verspreide kanonnen stuiten we al gauw op het familiehuis van de Ulzens. Maar de bewoners blijken allemaal huurders: de familie Ulzen woont zelf niet meer in Elmina.

Georgina, een onderwijzeres, stapt voortvarend links en rechts de huizen bin-

nen, op zoek naar hoogbejaarden. Aan de rand van het *Dutch Cemetery* staat het familiehuis van Ekua Esson. Binnen zit een brekbare oude man, die zich welwillend overeend hijst in de kussens. Voor het raam en in de deuropening verdringen zich nieuwsgierige gezichten, hun tanden en oogwit blakerend wit in het licht van de petroleumlampen, Georgina vuurt in het Fanti een spervuur van vragen af. Het antwoord is

steeds: 'Nee, hoe kan ik dat nu weten. Ik was nog niet eens tien jaar oud, toen die dingen gebeurden'. Een refrein dat ik de komende dagen nog veel zal horen.

Ebenezer

De volgende dag heb ik al voor zeven uur 's ochtends volop bezoek in mijn hotelkamer. Ernest komt melden dat hij nu naar school moet, maar direct na schooltijd weer zal komen om me verder te helpen. Vervolgens klopt Georgina aan met Ebenezer, een telg uit een voor-aanstaande Eurafrikaanse familie in Elmina. Ebenezer zal me in contact brengen met afstammelingen van Jan Wit.

's Middags verschijnt hij inderdaad met Francis Kwesi Witts, een nogal zwijgzame jonge man, die bevestigt dat zijn overgrootvader diende in het Nederlandse leger. Zijn samenvatting van die geschiedenis is uiterst summier: 'He went outside, came back and married.' Francis Witts is analfabeet en werkloos, en moppert een beetje dat hij niets wijzer wordt van deze geschiedenis. Hij wil graag contact met zijn verre familie in Nederland: Jan Wit stichtte namelijk ook een gezin op Java, waarvan de afstammelingen nu in Nederland wonen. Voor de familie Wit in Rotterdam maak ik foto's van Francis, en van het huis van Jan Wit op Java Hill.

The chief of Java Hill

De bewoners van de Westafrikaanse kust zijn vertrouwd met het verschijnsel van Afro-Amerikanen op zoek naar hun roots. De gedachte aan - liefst welgestelde - familie in Amerika of Europa heeft grote aantrekkingskracht. In Elmina

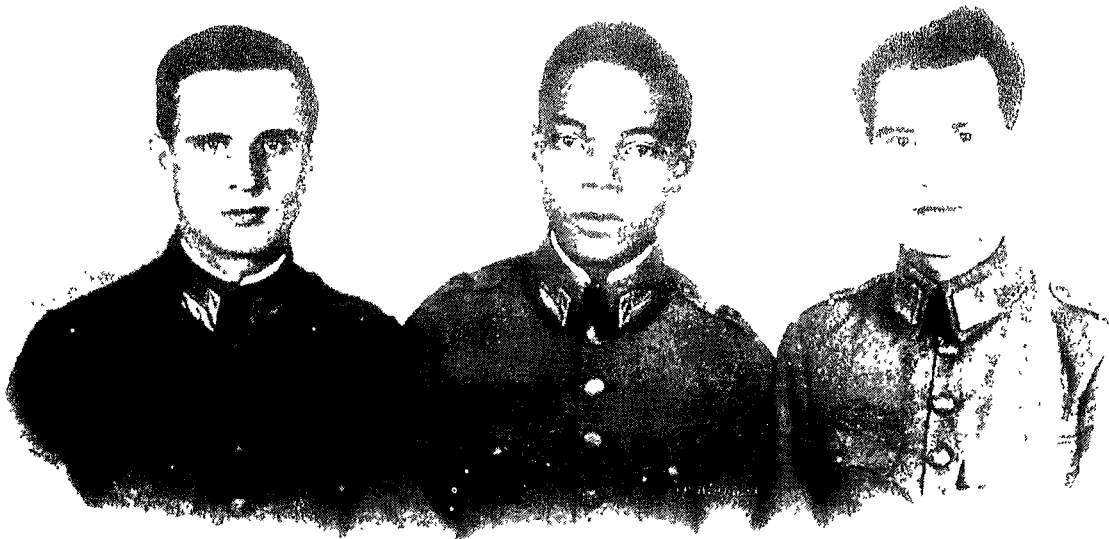

Foto uit de jaren '30, mogelijk van de Kadernschool te Magelang. Links Franz Roolant, midden Pierre Nelk, rechts onbekend.

zingt al spoedig rond dat ik op zoek ben naar Afrikaanse familieleden. Zo word ik een paar keer warm omhelsd door bejaarden die zich aandienen als 'Ulzen', in de veronderstelling dat ik zelf op zoek ben naar mijn verloren Afrikaanse familie. En die van mij een kleine financiële bijdrage verwachten. Ernest, die heeft getolkt, haalt opgelucht adem als ze zijn vertrokken.

'Die mensen deugen helemaal niet', fluistert hij met bolle schrikogen.

'Ze dreigden mij te beheksen als u geen geld zou geven.'

Nog een paar 'Ulzens' later verschijnt Robert, een lid van de familie die zijn naam kan schrijven. Nu blijkt dat de 'Ulzens' in werkelijkheid Essien heten. Radio Trottoir heeft ook zijn nadelen. In weer een ander huis op Java Hill krijg ik de zekerheid dat de huidige Witts inderdaad afstammen van Jan Wit. Master Quaye, de organist van de katholieke kerk, haalt van onder zijn bed een koffer met vergeelde documenten vol lakzegels, waaronder een koopacte.

Waarachtig: in 1902 kocht de vader van Quaye dit perceel van 'Yau Witt, pensioned soldier of the Dutch government'. Jan Wit wierp zich op als 'chief of Java Hill' en was kennelijk een man van aanzien geworden, na zijn terugkeer uit Java.

Yeager

Toch stonden de Afrikanen in de vorige eeuw bepaald niet te trappelen om dienst te nemen bij het KNIL. 'Vroeger, 's je schulden had gemaakt van meer zeven pond, stuurde de *chief* of je 's je naar het Nederlandse leger. Zo dan je schulden afbetalen.

Iemand naar "Yeager" (Java) sturen was een zware straf', vertelt de oude meneer Ackwonu in Government Garden, de vroegere tuinen van de Westindische Compagnie. 'Overseas, dat was onbekend gebied, je wist niet waar je terecht zou komen. Bovendien waren de mensen bang van die grote schepen van de Europeanen.' Er deed zelfs een gezegde de ronde in Elmina, ter vermaning van jonge mannen met een gat in hun hand: als je zo met geld blijft smijten, sturen ze je nog naar Java.

In Accra, de hoofdstad van Ghana, vind ik later eindelijk de echte Edward Ulzen, gepensioneerd hoogleraar en universiteitsbestuurder. Hij had na zijn pensioen in de familiegeschiedenis willen duiken, maar dat is er wegens hartklachten niet van gekomen. Helaas is hij in oktober 1999 overleden, enkele weken na mijn bezoek. Maar inmiddels onderhoud ik een levendig e-mail contact met zijn zoon, professor Thaddeus Ulzen, hoogleraar geneeskunde in North Carolina.

Stamvader

De naam van Bart Ulzen, de koster in Elmina, komt hem niet bekend voor. Maar als ik enkele maanden later een nieuwe Ulzen tegenkom in de archieven, is het raak. Korporaal Manus Ulzen was een van de 44 Afrikanen, die in 1832 in Elmina werden geworven met een contract voor zes jaar. Dit was de allereerste proefzending uit Elmina naar Java. Na de enthousiaste reacties van de Indische legerleiding over de militaire kwaliteiten van de Afrikaanse soldaten, werd de werving in Afrika vervolgens grootser aangepakt.

Manus Ulzen zette op 29 augustus 1832 voet aan wal bij Batavia. In 1835 liep hij een schotwond op in zijn dijbeen tijdens een campagne in de Lampongse districten, in de Padri-oorlog op Sumatra. Korporaal Ulzen werd overgebracht naar Nederland, waar hij een jaar lang werd behandeld in het militair hospitaal in Utrecht. Wegens zijn verwonding werd hij

vervroegd gerepatrieerd naar de Goudkust (Ghana). In 1837 keerde hij, vijftig jaar oud, weer terug in Elmina, waar hij levenslang een legerpensioen van 142 gulden per jaar kreeg uitgekeerd.

Manus Ulzen werd de stamvader van een aanzienlijke Westafrikaanse familie, met vertakkingen in Ghana en Nigeria, en tegenwoordig ook in Canada en de Verenigde Staten. Professor Ulzen in North Carolina reageert enthousiast. Manus Ulzen moet zijn betovergrootvader zijn. Volgens de familie-overlevering heette de stamvader Hermanus Ulzen, een naam die sindsdien in de familie is gebleven. Zelf heet hij voluit Thaddeus Patrick Manus Ulzen.

Dr. Ineke van Kessel is als onderzoeker verbonden aan het Afrika-Studiecentrum in Leiden en werkt aan een boek over de Belanda Hitam en hun afstammelingen. Alle nadere informatie is zeer welkom: bent u zelf een afstamming van de Afrikaanse soldaten; hebt u met hen ervaringen gedeeld op school, in het leger, in Nederlands opvangpensioens of elders; beschikt u over foto's of andere herinneringen, dan kunt u haar bellen: 071 - 527 33 65 (Afrika-Studiecentrum) of 070 - 399 84 53 (thuis) of e-mail: kessel@fsw.leidenuniv.nl